

BERÁCS JÓZSEF – TEMESI JÓZSEF

Új hullám az ázsiai csendes-óceáni felsőoktatási régióban

„ A bolognai folyamatot elindító deklaráció jogosan vetette fel, hogy Európának meg kell újulnia ahhoz, hogy felzárkózzon az észak-amerikai kontinens egyeteméhez, illetve hogy az Ázsiában megfigyelhető gazdasági növekedés hamarosan a felsőoktatásban is éreztetni fogja hatását. A bolognai folyamat magyarországi megvalósítása körül kialakuló vitákhoz, illetve a hamarosan szükségessé váló változtatásokhoz hasznos ötleteket adhat az ázsiai kontinens országainak tanulmányozása, annak elemzése, hogy a régió fejlett és fejlődő országainak felsőoktatása milyen alapelvek mentén, milyen irányba fejlődik. Itt következő gondolataink rövid összegzését adják annak a nemzetközi konferenciának, amelynek a Waseda Egyetem adott otthont Tokióban, 2008. március 26–28-án. A konferenciát már harmadik alkalommal szervezte meg a három éve alakult Asia-Pacific Association for International Education (APAIE). „

A felsőoktatás nemzetközivé válásának globális trendjei és intézményei

A világon jelenleg 100 millió felett van az egyetemi hallgatók száma. Közülük több mint 2 millió hallgató külföldi állampolgárként vesz részt a felsőoktatásban, tehát nem a hazájában tanul. A *fogadó országok* listáját az USA, Anglia, Franciaország, Németország, Ausztrália után már Kína és Japán követi. A *kiülő országok* listáját Kína, India, Japán és Korea vezeti, de a 10. helyen már az USA is megjelent ebben a rangsorban. A pozíciók 4-5 év alatt is markánsan változnak egy-egy ország, régió esetében. A nemzetközi trendet pontosan jelzik azok az intézmények, amelyek a diákmobilitással foglalkoznak.

Az észak-amerikai kontinens egyetemeinek nemzetközivé válását nagyban segítette a 60 éve alakult *NAFSA: Association of International Educators*. A NAFSA éves konferenciáján és az azt kísérő kiállításon 2007-ben Minneapolisban több mint 7000-en vettek részt, közülük 2000 fő más kontinensről érkezett. A szervezet mérete is tükrözi, hogy az USA-nak a közel 600 000 külföldi hallgató révén évente kb. 15 milliárd dolláros nettó árbevétele származik. A NAFSA aktívan támogatja az USA egyetemeit a nemzetközi kapcsolatépítésben.

Az európai egyetemek 20 évvel ezelőtt hozták létre saját hasonló szervezetüket, a *European Association for International Education-t (EAIE)*. Az EAIE 2007-ben Trondheimben, Norvégiában megtartott konferenciáján és kiállításán 2000 fő vett részt. Annak ellenére, hogy a külföldön



tanuló hallgatók 40 százaléka Európában végzi tanulmányait, a döntően Európán belüli diákmobilitás, valamint a piaci intézmények erőtlensége miatt korábban nem jött létre ilyen szervezet. Most viszont az EAIE egyik célja éppen az Európán kívüli régiókkal való kapcsolatok erősítése.

Az ázsiai régió felsőoktatási ágazatának dinamikus növekedése 3 évvel ezelőtt vezetett arra, hogy az eddig döntően küldő pozícióban lévő országok a Korea Egyetem aktív közreműködésével, némileg az európai mintát követve létrehozzák a saját szervezetüket: *APAIE – Asia-Pacific Association for International Education*. Először 2006-ban Szöulban, tavaly Szingapúrban, idén pedig Tokióban került sor a szervezet éves konferenciájára. A konferencián 40 szekcióban a 160 előadóval együtt több mint 700 fő vett részt. A következő konferencia szervezését – amelyre 2009-ben Pekingben kerül sor – a kínai Renmin Egyetem vállalta.

Az APAIE-konferencia plenáris előadásain vezető egyetemek rektorai, elnökei tartottak előadásokat, vitatták meg az egyes egyetemek és országok előtt álló feladatokat. A következőkben ezekből az előadásokból emelünk ki néhány markáns megállapítást.

A japán kormányzat támogatja a Japán mint fogadó ország státusz erősítését

A japán felsőoktatásban tanuló külföldi hallgatók száma 25 évvel ezelőtt alig haladta meg a 10 000 főt. A korábbi miniszterelnök, Yasuhiro Nakasone, annak érdekében, hogy demonstrálja Japán egyenrangúságát a Nyugattal, 1983-ban meghirdette a „100 000 külföldi hallgató tervét”. Mintegy húsz évet vett igénybe ennek a célnak a teljesítése. Jelenleg 118 000 külföldi hallgató tanul Japánban. 92 százaléka Ázsiából származik; Európa 3 százalékkal, Észak-Amerika 1,8 százalékkal részesedik a külföldi hallgatók összarányából. A hallgatók 27 százaléka mesterprogramban, 52 százaléka főiskolai, míg 19 százaléka szakmunkásképzésben vesz részt. A hallgatók 73 százaléka magánegyetemen tanul. Milyen előnyöket kínál Japán a külföldieknek? Először is viszonylag alacsony tandíjat, másodsor pedig egyre több egyetem részéről angol nyelvű programokat.

Figyelembe kell vennünk, hogy a történelmi, politikai megosztottság, ami a régióban megfigyelhető volt, a kulturális és nyelvi együvé tartozás következtében halványodni látszik. Jelenleg 71 000 kínai diák tanul Japánban – ez 9000 fővel több, mint ahány kínai diák van az USA-ban. Valószínűleg nem tévedünk, ha történelmi fordulópontnak minősítjük ezt a helyzetet. És ennek a folyamatnak még nincs vége, sőt!

2008. január 18-án Yasuo Fukuda, jelenlegi miniszterelnök, egy politikai beszédében azzal a meglepő és izgalmas ötlettel állt elő, hogy dolgozzák ki és vezessék be a „300 000 külföldi hallgató tervét”. Olyan ipari, kormányzati és egyetemi együttműködési sémák, globális stratégiák kidolgozásáról van szó, amelyek elősegítik a legtehetségesebb tengerentúli fiatalok japán egyetemekre kerülését, majd lehetőséget biztosítanak a Japánban való munkavállaláshoz, megtelepedéshez is. Ily módon a termékek, a pénz és az információ mellett a humán erőforrás is szabadabban áramolhat Japánba, Ázsiába. Az előregedő és hamarosan demográfiai problémák elé néző Japán számára ez nem elhanyagolható frissítést jelenthet.

Waseda, a kutatásban és a nemzetköziségben vezető japán magánegyetem

A Waseda Egyetemet 1882-ben alapította Shigenobu Okuda, kora híres tudósa és kormányzati vezetője. Az intézmény azóta Japán vezető magánegyetemévé vált. A 2007-es adatok szerint mintegy 46 000 főiskolai és 8500 mester szinten tanuló hallgatója van. Japánban a Waseda Egyetemre

jelentkeztek a legtöbben, 125 000-en, így itt a legjobb hallgatókból válogathatnak. Magánegyetemként tandíjat szednek, ez a főiskolai tanulmányoknál mintegy 10 000 dollár évente, a mesterprogramok tandíja pedig évi 12-25 000 dollár körül mozog (diszciplínától függően: legdrágábbak az üzleti tanulmányok). 21 000 hallgató részesül valamilyen egyetemi ösztöndíjban, erre a Waseda 2007-ben 116 millió dollárt áldozott. A hallgatókat 1700 teljes állású és 3850 részfoglalkozású oktató tanítja. Az adminisztráció létszáma 1000 fő alatt van, a személyzet 6 nagy és néhány kisebb kampuszon dolgozik. Az egyetem bevételi főösszege 800 millió dollárnak felel meg.

A Waseda Egyetemen tanul Japánban a legtöbb külföldi diák. 2007-ben 2435 nemzetközi hallgatójuk volt, nagy vetélytársuknak, a Ritsumeikan Asia-Pacific Egyetemnek 2352. Az állami egyetemek közül a Tokyo Egyetem tud lépést tartani velük 2297 külföldi hallgatóval, a többi egyetemen ezek a számok jóval alacsonyabbak. A nemzetközi hallgatók közül a többség (1348-an) mesterprogramokban tanul. Ázsiából érkezik több mint 80 százalékuk, Európa részesedése 8,3 százalék, Észak-Amerikáé 6,4 százalék. A nemzetközi hallgatók komoly felvételi szűrőn mennek keresztül, a jelentkezők mintegy 30 százaléka jut be a megcélzott intézménybe.

Az egyetem komoly kutatási tevékenységet is folytat. A 13 főiskolai és 21 egyetemi karon dolgozó oktató és kutató 2007-ben 750 kutatási projektben vett részt. A nemrég elkészült nemzeti statisztika szerint ebben az évben átvették a vezetést a referált folyóiratokban megjelent cikkeket illetően is. A külföldi oktatók és kutatók száma körülbelül 10 százalék. Hatalmas erőfeszítéseket tesznek annak érdekében, hogy regionális vezető szerepre tegyenek szert, presztizskérdésnek tekintették az APAIE-konferencia sikeres megrendezését is.

Kína a világ vezető államát, az USA-t utánozza stratégiájában

Mint korábban jeleztük, Kína már a hatodik helyet foglalja el a világon a külföldi hallgatók számának rangsorában: több mint 140 000 külföldi hallgató tanul ebben az országban. A Kínában tanuló idegen diákok hovatartozását illetően az első helyen Korea áll 53 000 hallgatóval. Ez alig kevesebb, mint ahány koreai diák az USA-ban tanul. A második helyen Japán áll, míg a harmadik helyre az USA tornázta fel magát. Meglepő, hogy Japánnal szemben Kínában már az első 10 ország között szerepel Oroszország, Franciaország és Németország.



Azt gondoljuk, hogy ennek nem lehet lebecsülni a hosszú távú hatását a kulturális és a gazdasági kapcsolatokat illetően.

Az egyik felsőoktatással foglalkozó kínai előadó több dimenzió alapján klaszterekbe sorolta az egyes országokat, a felsőoktatásra vonatkozó politikák alapján. Ebből az derült ki, hogy az USA és a népi Kína egy klaszterba, egy csoportba sorolódott. Mindkét országban négy év az első diploma megszerzésének időtartama. Mindkét országban fizetnek a hallgatók tandíjat. Mindkét ország nagy hangsúlyt helyez arra, hogy együtt létezzenek sikeres állami és magánegyetemek. Mindkét országnak határozott szándéka, hogy a GDP-ből egyre nagyobb hányadot fordítsanak a felsőoktatásra. Mindkét ország fontosnak tartja, hogy saját hallgatói menjenek külföldre, a külföldiek pedig jöjjenek hozzájuk.

Kína már korábban megfogalmazta azt a törekvését, hogy 2020-ban 300 000 külföldi diák tanuljon náluk. Ez persze az addigra 30 millió fölött várható kínai egyetemistának csak 1 százaléka lesz, ennek ellenére az elitegyetemek számára nagy kihívást jelent a feladat, minőségbiztosítási és kulturális szempontból egyaránt. Nincs kétségünk afelől, hogy teljesíteni fogják ezeket a célokat, és hogy az 1964-es tokiói, az 1988-as szöuli olimpia után (2008: Peking) megfigyelhető japán, illetve koreai fellendüléshez hasonló kínai fejlődés szemtanúi leszünk a felsőoktatásban is.

A konferencia fő témái

A konferencia természetesen a legnagyobb teret az ázsiai csendes-óceáni térség felsőoktatási stratégiái, trendjei elemzésének, a sikeres példák bemutatásának szentelte. Ugyanakkor a számunkra „szokásos” témák is megjelentek: a nemzetközi mobilitás problémái, a minőségbiztosítás, a finanszírozás gondjai, sikerei. Az amerikai, kanadai, ausztrál, európai résztvevők aránylag sok előadást tartottak. Ezek egy része ezen egyetemek/kisebb régiók ázsiai stratégiájáról szólt, a közelmúlt változásairól, a nemzetközi trendekhez történő alkalmazkodásról. Többen számoltak be egy-egy sikeres nemzetközi programról. Látható volt az a felfokozott akadémiai és üzleti érdeklődés, amely az ázsiai országok, egyetemek gazdasági és tudományos felzárkózásának szólt. A konferencia előadásai a <http://www.apaie.org/> weblap „Konferencia” rovatából tölthetők le.

Összegzés

Az ázsiai országok nagyon pragmatikusan törekuszenek arra, hogy kiaknázzák a magán- és a közszféra együttes jelenlétéből származó szinergiákat. Az állami és magánegyetemek egyaránt fejlődnek, és a piaci mechanizmusok beengedése a felsőoktatás rendszerébe nem szorítja háttérbe a kormányzatok aktív, tudáspiacot gerjesztő tevékenységét. Az ázsiai állampolgárok értékelik a tudást, tudják, hogy pénzbe kerül, és költenek rá mind egyénileg, mind társadalmi szinten.

Az *elmúlt évtizedekben* a fiatalok többsége az amerikai, európai elitegyetemekre áramlott. A most megerősödő *második hullámban* az Amerikába és Európába irányuló diákmobilitás szintjének fenntartása mellett dinamikusan növekszik az ázsiai országok egymás közti mobilitása. Egyelőre még nem rendelkeznek az Erasmushoz hasonló központi programmal, de a nemzeti stratégiák ennél lényegesen nagyobb diákáramlást fognak kiváltani.

Magyarország és a hozzáink hasonló kis országok számára érdemes felkészülni az 5-10 éven belül kibontakozó *harmadik hullámba*, amikor már Ázsia is az európai hallgatók fontos külföldi úti célja lesz.